

Kritik mot Kriminalvården, anstalten Tillberga, för handläggningen av en ansökan om besökstillstånd. Anmälningarna innehåller även klagomål på hur begreppet brottsoffer använts av anstalten Skogome.

Beslutet i korthet: Kriminalvården kritiseras för långsam handläggning av ett ärende gällande besökstillstånd. Beslutet innehåller även uttalanden om användandet av begreppet brottsoffer i fråga om barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående. I beslutet beskrivs även hur Kriminalvården kan gå till väga om man gör bedömningen att en intagens permissionsplanering inte kan godkännas fullt ut.

Anmälningarna

I anmälningar, som kom in till JO den 14 november 2011 (dnr 5856-2011) respektive den 21 november 2011 (dnr 6026-2011), klagade AA på anstalterna Skogome och Tillberga för bl.a. handläggningen av ärenden om permission och besökstillstånd. AA inkom även med kompletterade uppgifter.

I anmälningarna och kompletteringarna till dessa anförde AA i huvudsak följande.

Skogome (dnr 5856-2011)

Anstalten Skogomes brottsoffersluss hävdade att hans döttrar är brottsoffer, eftersom de vistats på den påstådda brottsplatsen en vecka efter det att brottet skulle ha begåtts.

Tillberga

Handläggning av ansökan om permission den 30 september 2011(dnr 5856-2011)

Anmälaren förflyttades från anstalten Skogome till anstalten Tillberga den 12 september 2011. Han ansökte då om permission till fredagen den 30 september 2011. Måndagen den 19 september 2011 träffade han brottsofferslussutredaren tillsammans med sin kontaktman. Utredaren bemötte honom på ett nedvärderande sätt och ifrågasatte bl.a. hans umgänge med en av döttrarna under permissionerna. Han fick beskedet att anstalten skulle kontakta dotterns fostermor och att han skulle få beslut avseende den sökta permissionen minst en vecka före det tänkta permissionsdatumet. Beslutet dröjde och han tog upp detta under såväl fredagen den 23 september som under måndagen och tisdagen i den påföljande veckan (26-27 september). När han pratade med dotterns fostermor måndagen den 26 september

2011 fick han veta att anstalten inte kontaktat henne. Den 28 september 2011 talade han med en handläggare på Socialtjänsten och fick beskedet att någon från anstalten sökt henne. På eftermiddagen den 28 september 2011 fick han muntligt besked om att permissionen var beviljad. Det skriftliga beslutet fick han först på kvällen samma dag. Eftersom anstaltens beslut fattades så sent var det tåg som hans dotter skulle ta fullbokat. Dottern fick ta ett senare tåg och tiden de fick tillsammans blev därför kortare än vad som var tänkt.

Handläggning av ansökan om permission den 21 oktober 2011(dnr 5856-2011)

Ansökan om permission till den 21 oktober 2011 lämnades in mer än tre veckor i förväg. Han fick då beskedet att anstalten inte dokumenterat ordentligt vid handläggningen av den första ansökan, varför ärendet på nytt skulle tas upp på brottsofferslussens möte. Anstalten ifrågasatte då att han i sin ansökan skrivit att han eventuellt skulle åka till Hallsberg/Örebro. Eftersom permissionsadressen är belägen på landsbygden behöver han kunna åka in till en stad för att handla mat m.m. Anstalten krävde att han skulle precisera när han skulle åka till dessa platser. På frågan vilket område han fick röra sig i utan att specificera det, fick han inget tydligt svar. När han påbörjade sin permission den 21 oktober 2011 visste han inte vad som gällde.

Besökstillstånd för den äldre dottern (dnr 5856-2011)

I besökstillståndet för hans äldsta dotter föreskrevs inledningsvis att dotterns fostermor skulle vara närvarande under besöket. Han önskade att även hans mor och hans syster skulle kunna följa med flickan under besöken. Han försökte komma i kontakt med utredaren för att få klarhet i skälen till beslutet, men inget hände. När han pratade med sin dotter berättade hon att anstalten var på väg att ändra besökstillståndet och att orsaken till kravet på att någon skulle följa med henne var att hon kunde komma att träffa andra intagna. Anstalten beslutade senare att hans mor och syster fick följa med dottern vid besöken. Motiveringen till att det krävdes ledsagare fanns på ett papper som han inte fick behålla och inte kunde få kopia av. På papperet stod det att den som är under 18 år bör ha ledsagare. Vid ankomsten till anstalten hade han upplysts om att det kanske inte skulle behövas ledsagare för hans dotter eftersom det gäller en 16-årsgräns i anstalten. Anstalten har lämnat oriktiga uppgifter om vad fostermodern sagt gällande vem som skulle följa dottern vid besöken. Anstalten påstod att fostermodern skulle ha sagt att ”det vore bra att dottern hade medföljande vid besök”. Vad hon egentligen sade var att hon tycker att hans dotter borde få komma utan ledsagare men att det var ok om dottern kom till anstalten tillsammans med hans mamma eller syster. Han lämnade in ett överklagande den 11 oktober 2011. Den 24 oktober 2011 hade överklagandet inte ens registrerats.

Någon dag före dotterns 18-årsdag lämnade han in en ansökan om att kravet på att någon följde med henne till anstalten skulle tas bort. Efter en vecka fick han veta att det krävdes ett skriftligt samtycke från dottern. Vid samtal med dottern sade hon att hon skickat in samtyckesblanketten den 10 januari 2012. Den 19 januari 2012

fick han beskedet att samtyckesblanketten inte inkommit. Senare fick han veta att samtycket inkommit den 12 januari 2012. Flera intagna i anstalten har fått beskedet att samtyckesblanketter inte kommit in, trots att de intagna vet att dessa skickats.

Kontakt med den yngre dottern (dnr 5856-2011)

På brottsofferslussmötet den 19 september 2011 berättade han att han ville att kontakten med hans yngsta dotter skulle ordnas på samma sätt som det fungerat i anstalten Skogome; att han eller flickans mor skulle ta initiativ till kontakt och att telefonsamtalen skulle vara bevakade. När han frågade vad som hände i ärendet fick han till svar att det inte fanns något ärende. Därigenom fördröjdes handläggningen med en månad.

Permission för att besöka Västerås den 18 november 2011(dnr 6026-2011)

Han ansökte om permission för att bl.a. besöka sin syster i Västerås. Han fick då muntligt beskedet att han kunde vistas i Västerås men inte besöka system, eftersom det bor barn på systemens adress. Han upplystes muntligen om att han kunde välja att ändra sin ansökan, så att den inte omfattade besök av system. I annat fall skulle hans ansökan avslås. Om han ändrade ansökan skulle han inte kunna få någon prövning av frågan om att besöka system. Om han inte ändrade ansökan var det stor risk för att han inte skulle kunna genomföra permissionen, eftersom beslut fattas så sent att han inte skulle hinna få någon prövning i högre instans. Han har försökt att lämna in sin ansökan tidigare, men då väntar anstalten med att handlägga den.

Utredning

AA:s behandlingsjournal begärdes in och granskades.

Efter remiss anförde Kriminalvården, genom generaldirektören BB, följande.

Anmälan

AA har i en anmälan till JO framfört klagomål mot Kriminalvården om bristande information, felaktig rättstillämpning m.m.

Sakförhållanden

Uppgifter om sakförhållandena har hämtats in från Kriminalvårdens klientadministrativa system (KLAS) samt region Väst och region Mitt.

Region Väst har inhämtat uppgifter från KLAS. Region Mitt har i sin tur hämtat in uppgifter från nuvarande och tidigare personal på anstalten Tillberga. Därvid har i huvudsak följande framkommit.

Bakgrund

AA är dömd till fängelse för sexualbrott under tiden 2006 till 2009 mot en flicka född 1995. Brotten begicks bl.a. i hans hem under åren 2006 till och med 2009. (*Enligt utdrag ur Kriminalvårdsregistret har brotten begåtts under åren 2008 och 2009, JO:s anm.*) Verkställigheten av fängelsestraffet påbörjades den 20 juli 2010. Den 29 juli 2010 anlände AA till anstalten Skogome från häktet Österåker och förflyttades den 12 september 2011 till anstalten Tillberga. Han har två döttrar som omfattats av

ansökningar om besöks- och telefontillstånd enligt nedan. Eftersom brotten begåtts i hemmet och det var oklart i vilken omfattning döttrarna vistats hos AA under denna period påbörjades på häktet en s.k. brottsofferslussutredning (BOS-utredning).

Anstalten Skogome

Den 12 augusti 2010 avgav den s.k. brottsofferslussen (BOS), som arbetar med telefon- och besöksfrågor med fokus på brottsoffer, ett yttrande med anledning av fråga om att bevilja telefonsamtal med AA:s äldsta dotter uppkommit. I yttrandet angavs att hon var att betrakta som ett indirekt brottsoffer, då hon vistats i miljö där brott har begåtts. Samma dag beviljade anstalten telefontillstånd för äldsta dottern under medlyssning. Den 8 september 2010 beviljades telefontillstånd utan medlyssning.

Den 19 augusti 2010 avslog anstalten Skogome AA:s ansökan om besökstillstånd för hans äldsta dotter i avvaktan på BOS-utredning. Anstalten beviljade därefter, den 11 september 2010, besökstillstånd för äldsta dottern på villkor att besök skedde med ledsagning av familjehemsmamman. Den 10 november 2010 beslutades att besök kunde ske även med ledsagning av dotterns farmor eller personal från socialtjänsten.

Den 29 november yttrade sig BOS avseende telefonkontakt med yngsta dottern. Enligt yttrandet var hon att betrakta som brottsoffer då hon vistats i hemmet när övergreppen har begåtts. Anstalten avslog den 27 december 2010 AA:s ansökan om telefontillstånd för hans yngsta dotter. Beslutet grundades på att ett tillstånd kunde anses vara till skada för annan. Enligt beslutet hade AA vid ett tillfälle tidigare genomfört ett samtal med dottern under närvaro av en representant från BOS och ytterligare ett telefonsamtal hade planerats in, men dottern gav inte samtycke till detta.

Anstalten Tillberga

Kriminalvårdare CC, som tog emot AA vid ankomsten till anstalten den 12 september 2011, har inget minne av att hon vid det tillfället skulle ha lämnat honom några andra upplysningar om barns besök än de som framgår av Kriminalvårdens föreskrifter, nämligen att barn under 18 år normalt bör åtföljas en vuxen under besöket.

Dagen efter ankomsten ansökte AA om permission den 30 september 2011.

Den 19 september 2011 hade AA ett s.k. BOS-samtal avseende hur anstalten genom den så kallade brottsofferslussen utreder kontakt via exempelvis besök, telefon och permissioner. Samtalet rörde bland annat äldsta dottern och kontakten med henne. BOS-handläggaren har uppgett att hon ställde frågor om AA:s barn, deras utsatthet och socialtjänstens inblandning. Hon känner inte igen det som påstås i anmälan och har inte bemött honom på något sätt som skulle kunna ha uppfattats på ett sådant sätt. AA:s kontaktperson har inte heller något minne av att AA skulle ha bemötts på ett nedvärderande sätt, vilket hon i så fall troligtvis skulle ha kommit ihåg. AA gav inte heller, vare sig under eller efter mötet, uttryck för att han skulle ha upplevt det på det sätt han beskriver.

Den 21 september 2011 togs ansökningarna om besökstillstånd och permission upp på ett s.k. BOS-kollegium. Förutsättningarna för besök skiljer sig mellan Skogome och Tillberga, där besökare får vistas med den intagne på anstaltsområdet i bostadsrummet. Anstalten hade inför kollegiet tagit fram uppgifter från Skogome och hade då fått veta att äldsta dottern inte varit på besök där. Kollegiet bedömde det lämpligast att familjehemsmamman, som känner dottern väl, var närvarande vid första besöket. Beslut med den innebörden fattades den 23 september 2011.

Vid kollegiet togs även frågan om permission den 30 september upp och bedömningen gjordes att man skulle ta kontakt med socialtjänsten för ett utlåtande innan beslut fattades. Under veckan som följde gjordes också försök utan framgång att få tag på insatt personal på anstalten Skogome. Enligt daganteckningar den 28 september 2011 hade anstalten ännu inte fått kontakt med socialtjänsten. Berörd klient-handläggare har efter samtal med berörd kriminalvårdare uppgett att deras minnes-

bild är att kriminalvårdaren fick kontakt med socialtjänsten den 28 september, men att anteckningar om detta gjordes först dagen därefter. Den information som då kom fram meddelades dock den 28 september muntligen till beslutsfattaren i ärendet. Samma dag fattades beslut att bevilja permissionen. Det har inte gått att utreda om AA ställt frågor under tiden mellan kollegiet och beslutet eller vilka svar han i så fall skulle ha fått. Klienthandläggaren har uppgett att det inte hade varit några problem att justera tiderna för permissionen med hänsyn till svårigheterna att boka tåg om AA framfört sådana önskemål men det finns ingen dokumentation om att han gjort det.

Det framgår av daganteckningarna att AA efter beslutet om besökstillstånd den 23 september inkommit med önskemål att även äldsta dotterns faster och farmor skulle få följa med henne vid besök. Vid kontakt med socialtjänsten framkom att den ansåg att familjehemsmamman kunde avgöra vem som skulle vara lämplig att följa med vid besök. Familjehemsmamman föreslog att besök skulle ske med dotterns farmor eller faster. Frågan togs upp vid BOS-kollegium den 5 oktober 2011 och samma dag beviljades besökstillstånd för äldsta dottern ledsagad av familjehemsmamman, dotterns faster eller dotterns farmor.

Den 6 oktober 2011 inkom AA med en skriftlig fråga om varför hans äldsta dotter behövde ledsagare för att besöka honom. Frågan besvarades skriftligen den 10 oktober. Däri hänvisades bl.a. till bestämmelserna i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för fängelse samt upplystes AA om att han kunde lämna in begäran om omprövning av beslutet. Det har inte gått att utreda hur AA fått del av svaret eller om han har begärt en kopia av det.

Den 7 oktober 2011 ansökte AA om permission den 21 oktober. Ansökan behandlades på ett BOS-kollegium den 12 oktober varefter han uppmanades att specificera planen och vistelseorten för permissionen. Ansökan beviljades den 17 oktober. AA fick ta del av beslutet den 18 oktober, men det har inte gått att utreda om han ställt frågor till personal som han inte fått svar på.

Den 12 oktober 2011 gav AA in ansökan om telefontillstånd för sin yngsta dotters mor. Den 19 oktober 2011 hölls ett BOS-kollegium på vilket ansökan togs upp. Kontakt togs därefter med anstalten Skogome för att få information om telefontillståndet som beviljats där samt även med yngsta dotterns mor, som inte lämnade samtycke till kontakt. Ansökan avslogs den 1 november 2011. Frågan om kontakt med yngsta dottern hade kommit upp vid första informationssamtalet den 19 september 2011. AA hade då uppgett att kontakten inte fungerade då hon inte ville ha kontakt med honom. Det finns emellertid ingen dokumentation om att han då skulle ha framfört önskemål om telefonsamtal med dotterns mor eller att han gjort det vid något annat tillfälle före den 12 oktober 2011.

Den 25 oktober 2011 inkom AA med begäran om omprövning av beslutet den 5 oktober. Det finns ingen dokumentation om att han skulle ha lämnat in begäran om omprövning dessförinnan. Region Mitt beslutade den 8 december 2011 att inte ändra anstaltens beslut. Regionen angav under rubriken "Bakgrund" bl.a. att äldsta dottern inte var målsägare, men att hon vistats i den miljö där brotten begåtts. Skälen för beslutet var att dottern var att betrakta som barn enligt Kriminalvårdens föreskrifter och att det därför funnits fog att besluta om aktuellt villkor, dvs. att dottern ska vara ledsagad under besöket.

Den 8 november 2011 ansökte AA om permission för att få åka till en stad för att bekanta sig med staden och besöka sin syster. AA upplystes om att ansökan troligen inte skulle beviljas om det fanns barn på adressen. Han justerade därefter ansökan innan anstalten prövade den på så sätt att han återkallade önskemålet att åka till sin syster. Ansökan beviljades den 15 november 2011, bl.a. med villkor om att han bara fick vistas i centrum av orten han skulle åka till samt om alkoholförbud. AA fick del av beslutet den 16 november och begärde omprövning av detta med yrkande att de nämnda villkoren skulle upphävas, bl.a. så att han får möjlighet att besöka sin syster. Region Mitt beslutade den 17 november att inte ompröva beslutet, bl.a. med hänsyn

till att det uppgivna syftet med permissionen, att bekanta sig med staden, medförde att det inte fanns anledning för AA att vistas någon annanstans än enligt vad som angivits i villkoret.

Den 4 januari 2012 togs frågan om ledsagarvillkoret för AA:s äldsta dotter upp på BOS-kollegium. Där beslutades att dottern skulle kontaktas för att lämna samtycke till besök. Den 12 januari kom samtycket in till anstalten och den 20 januari 2011 beviljades ansökan om besökstillstånd för den äldsta dottern. Det har inte gått att utreda vad och när AA fått besked om samtycket.

AA frigavs villkorligt den 19 februari 2012.

Författningsbestämmelser

Förvaltningslagen

Enligt 4 § förvaltningslagen (1986:223) ska myndigheten lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde.

Enligt 7 § förvaltningslagen ska varje ärende där någon enskild är part handläggas så enkelt, snabbt och billigt som möjligt utan att säkerheten eftersätts. Vid handläggningen skall myndigheten beakta möjligheten att själv inhämta upplysningar och yttranden från andra myndigheter, om sådana behövs. Myndigheten skall sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt. Även på andra sätt skall myndigheten underlätta för den enskilde att ha med den att göra.

Fängelselagen

Enligt 7 kap. 1 § fängelselagen (2010:610) får en intagen ta emot besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Ett besök får dock vägras om det kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom kontroll enligt 2 eller 3 §, kan motverka den intagnes anpassning i samhället eller på annat sätt kan vara till skada för den intagne eller någon annan.

Enligt 7 kap. 4 § fängelselagen får en intagen stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation i den utsträckning det lämpligen kan ske. Sådan kommunikation får dock vägras om den kan äventyra säkerheten på ett sätt som inte kan avhjälpas genom avlyssning enligt 5 §, kan motverka den intagnes anpassning i samhället eller på annat sätt kan vara till skada för den intagne eller någon annan.

Enligt 10 kap. 1 § fängelselagen får en intagen beviljas permission om minst en fjärdedel av strafftiden, dock minst två månader, har avtjänats och det inte finns en risk för att den intagne begår brott, undandrar sig straffets fullgörande eller annars missköter sig.

Enligt 10 kap. 5 § fängelselagen ska ett tillstånd till permission förenas med de villkor som behövs.

Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (FARK)

Enligt 1 kap. 3 § KVFS 2011:1 (FARK Fängelse) (*Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för fängelse, JO:s anm.*) avses med barn en person under 18 år, om inget annat anges.

Enligt 1 kap. 4 § FARK Fängelse avses med närstående bl.a. en intagens barn oavsett ålder.

Enligt 1 kap. 5 § FARK Fängelse avses med brottsoffer bl.a. ett barn som är närstående till en intagen och som har bevittnat när den intagne utövade våld eller begått andra övergrepp.

Enligt 7 kap. 4 § FARK Fängelse får en intagen ta emot besök av barn endast om besöken kan antas vara till barnets bästa. Det framgår av de allmänna råden att ett besök av barn normalt endast bör tillåtas om barnet är närstående till den intagne och att barnet normalt bör åtföljas av en vuxen under besöket.

Enligt 7 kap. 25 § FARK Fängelse ska vid prövningen av om besök eller elektronisk kommunikation kan medföra skada för annan särskilt beaktas om den som kontakten ska äga rum med är brottsoffer till den intagne eller annars har sådan relation till den intagne att en kontakt skulle medföra skada för den personen eller för ett brottsoffer.

Enligt 7 kap. 26 § FARK Fängelse ska den som omfattas av ansökan om besöks- eller telefontillstånd tillfrågas om han eller hon samtycker till att kontakten ska äga rum. Det framgår av de allmänna råden att samtycke ska sökas av vårdnadshavaren om personen i fråga är under 18 år.

Enligt 7 kap. 27 § FARK Fängelse får den intagne inte beviljas tillstånd till kontakt om den som kontakten ska äga rum med inte lämnar sitt samtycke.

Enligt 7 kap. 30 § FARK Fängelse upphör ett tillstånd till besök eller elektronisk kommunikation inom systemet för intagnas telefoni inom Kriminalvården, INTIK, när den intagne byter anstalt. Om tillståndet avser en närstående upphör tillståndet dock endast om den intagne omplaceras till en anstalt i högre säkerhetsklass men även om den intagne placeras i säkerhetsavdelning. Av de allmänna råden till bestämmelsen framgår att det faktum att ett tillstånd fortsätter att gälla efter en omplacering inte hindrar den mottagande anstalten att vid behov genomföra en ny kontroll och eventuellt återkalla tillståndet, om det finns grund för det. Behov av ny kontroll kan finnas t.ex. om det har gått lång tid sedan föregående kontroll eller om det finns anledning att anta att den närståendes personliga förhållanden har förändrats i något avseende som påverkar prövningen av tillståndet.

Enligt 14 kap. 1 § FARK Fängelse ska dokumenteras alla beslut som har fattats, viktiga händelser under verkställigheten och väsentliga uppgifter om vidtagna eller planerade åtgärder om den intagne. Även uppgifter om omständigheter i övrigt som är av betydelse för verkställigheten ska dokumenteras.

Kriminalvårdens bedömning

Klagomålen omfattar bedömningen av AA:s döttrar som brottsoffer, brister i handläggningen, handläggningstiden samt bristande information. Klagomålen berör i huvudsak AA själv, men även situationen generellt för de intagna på anstalten Tillberga. Det förstnämnda klagomålet omfattar även anstalten Skogome.

Vad avser situationen generellt för de intagna på Tillberga är informationen alltför allmänt hållen för att en närmare utredning ska kunna göras. Såvitt framgår av de uppgifter som inkommit från region Mitt avslås, i enlighet med gällande föreskrifter, ansökningar om besöks- och telefontillstånd när samtycke inte inkommer. När samtycke inkommer underrättas den intagne skriftligen om att så skett, normalt samma dag. Om beslut fattas samma dag som samtycket inkommer underrättas den intagne om samtycket i och med beslutet. Det framgår inte av utredningen i ärendet att anstalten regelmässigt avslår ansökningar på grunden att samtycke inte inkommit trots att det har inkommit.

BOS har i yttranden gjort bedömningen att AA:s döttrar är att betrakta som brottsoffer eller indirekta brottsoffer. Bedömningen har grundat sig i att döttrarna har vistats i den miljö där brotten begicks. Enligt föreskrifterna ska ett barn som inte själv utsatts för brott anses som brottsoffer bl.a. om han eller hon har bevittnat en närstående intagen utöva våld eller utöva andra övergrepp. BOS på anstalten Skogome har i sina yttranden dels använt en beteckning, indirekt brottsoffer, som inte framgår av föreskrifterna, dels som grund för bedömningen gått utöver ordalydelsen i föreskrifterna, dvs. använt begreppet brottsoffer utan att det varit fastställt om barnen varit vittnen till brott eller ej. I de beslut som berört AA:s verkställighet på anstalten Tillberga har inte heller hänvisning till begreppet brottsoffer gjorts. Istället har bedömningarna grundat sig på om kontakt genom besök eller telefon har kunnat vara till skada för någon. De omständigheter som legat till grund för BOS bedömning att döttrarna är brottsoffer har legat till grund för bedömningen, dock utan att begreppet brottsoffer använts. Begreppsanvändningen har alltså varit något oegentlig men den slutliga bedömningen har inte varit beroende av begreppet brottsoffer som sådant.

AA har även haft möjlighet att få de bedömningar som legat till grund för besluten prövade i domstol.

Såvitt avser beskedet i samband med ansökan av den 8 november 2011 om permission bl.a. för vistelse i Västerås, att ansökan som den ursprungligen såg ut troligen inte skulle komma att bifallas anför följande. Myndigheter ska normalt inte lämna förhandsbesked om vilket beslut som kommer att fattas. Det torde dock ligga inom ramen för myndighetens serviceskyldighet att upplysa om den praxis som finns. Upplysningen att ansökan sannolikt kommer att avslås om det finns barn på den uppgivna adressen är en sådan upplysning. Det bör dock framgå att beskedet inte innefattar en bedömning av aktuell ansökan samt att den intagne har möjlighet att ge in ansökan ändå och i förlängningen få till stånd en domstolsprövning av ett eventuellt avslagsbeslut. AA har valt att justera sin ansökan i linje med upplysningen, men hade kunnat bibehålla sina önskemål och, om ansökan avslagits, begära omprövning och i förlängningen genom överklagande påkalla en domstolsprövning av frågan. Det kan konstateras att AA också begärde en omprövning av beslutet, bl.a. med yrkandet att han skulle få besöka den uppgivna adressen. Han har haft möjlighet att överklaga beslutet att avslå begäran om omprövning och därmed få till stånd en prövning av frågan i domstol, men har inte gjort så.

Såvitt avser de aktuella ansökningarna framgår att dessa i de flesta fall avgjorts inom en vecka från att de kom in. I några fall har handläggningen tagit längre tid, men då på grund av kompletteringsåtgärder som bedömts vara nödvändiga för utredningen. Det bör här påpekas avseende ansökan om telefontillstånd för yngsta dottern respektive begäran om omprövning av beslutet av den 5 oktober 2011 att det inte framkommit att dessa inkommit vid de datum som AA anför. Kriminalvården menar att handläggningstiden i de flesta fall inte kan anses ha varit oskäligt lång. Såvitt avser besökstillstånd för äldsta dottern efter att hon blivit myndig borde beslut ha kunnat fattas snabbare med tanke på att inhämtandet av samtycke gjordes av formella skäl och på att besökstillstånd tidigare utfärdats för dottern, om än i egenskap av minderårig.

Såvitt avser bemötandet av AA vid BOS-samtalet bestrids hans uppgifter av den BOS-handläggare och den kontaktperson som närvarade. Det ligger i sakens natur att en utredning av detta slag, som syftar till att göra en bedömning av den intagnes personliga förhållanden, kan uppfattas som för privat eller som ifrågasättande, men det har inte framkommit att handläggaren har uttryckt sig på ett sådant sätt att hon därför kan anses ha uppfört sig osakligt eller på annat sätt i strid med tjänstemannarollen.

Det har avseende flera åtgärder inte varit möjligt att utreda närmare vilken information AA fått eller när han fått sådan. Det kan därför inte anses ha framkommit att anstalten brustit i sin serviceskyldighet. Ytterligare utredning i den delen torde vara meningslös.

- - -

AA yttrade sig över remissvaret.

Bedömning

Rättslig reglering

Kriminalvården har i remissvaret redogjort för nu gällande bestämmelser som har betydelse i ärendet. För egen del finner jag skäl att tillägga följande.

Av 20 § första stycket förvaltningslagen (1986:223) framgår att ett beslut varigenom en myndighet avgör ett ärende ska innehålla de skäl som har bestämt utgången, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. I bestämmelsen

räknas också upp ett antal undantagssituationer, som inte är aktuella här, då myndigheten helt eller delvis får utelägna skälen för besluten.

Vid tidpunkten för anstalten Skogomes yttrande, med innebörd att AA:s döttrar är brottsoffer, var lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt och Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för verkställighet i anstalt, KVFS 2009:4 (anstaltsföreskrifterna) fortfarande i kraft. I anstaltsföreskrifterna fanns inte någon motsvarighet till dagens bestämmelse i 1 kap. 5 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för fängelse, KVFS 2011:1 (fängelseföreskrifterna), där definitionen av begreppet brottsoffer återfinns. Den definition av begreppet brottsoffer som nu används i fängelseföreskrifterna överensstämmer i stort med uttryckssättet i 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453), där det tydliggjorts att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott.

Anstalten Skogome

Av utredningen framgår att brottsofferslussen vid anstalten Skogome, i sina yttranden avseende AA:s döttrar, använt beteckningarna indirekt brottsoffer respektive brottsoffer. Den ena dottern var enligt anstaltens yttrande att betrakta som ett indirekt brottsoffer, då hon vistats i miljö där brott har begåtts. Den andra dottern var enligt anstaltens yttrande att betrakta som ett brottsoffer, då hon vistats i hemmet när övergreppen har begåtts. Som Kriminalvården konstaterat har anstalten Skogome i sin bedömning att döttrarna är att betrakta som brottsoffer gått utöver ordalydelsen i fängelseföreskrifterna, dvs. använt begreppet brottsoffer utan att det varit fastställt om barnen varit vittnen till brott. Eftersom det vid tidpunkten för anstalten Skogomes yttranden inte var reglerat hur begreppet brottsoffer skulle användas inom Kriminalvården, finner jag inte anledning att kritisera anstalten Skogome för utformningen av de aktuella yttrandena. Jag förordar dock att begreppet brottsoffer i denna utvidgade mening endast används när det är klarlagt att barnet bevittnat våld eller andra övergrepp, dvs. att barnet sett eller hört den brottsliga gärningen begås (jfr prop. 2005/06:166 s. 16).

Anstalten Tillberga

Handläggning av ansökan om permission den 30 september 2011

Av utredningen i ärendet framgår att handläggningen av AA:s ansökan om permission den 30 september 2011 fördröjts på grund av att anstalten inte lyckats få kontakt med personer som var betydelsefulla för utredningen. Vad som framkommit genom utredningen ger mig inte anledning att rikta någon kritik mot anstalten för handläggningstiden. Jag vill dock tillägga att det kan vara lämpligt att informera den intagne för det fall ett beslut inte kan meddelas inom den tid som anstalten tidigare uppgett.

Handläggning av ansökan om permission den 21 oktober 2011

Kriminalvården har i sitt remissvar inte kommenterat AA:s uppgift om att bristande dokumentation vid handläggningen av hans första permissionsansökan ledde till att ärendet behövde behandlas vid ett nytt brottsoffersluskollegium. Hur det förhöll

sig med den saken har inte gått att fastställa. Jag vill dock i detta sammanhang framhålla vikten av en noggrann dokumentation av vilka utredningsåtgärder som vidtas och vilka uppgifter som framkommit vid dessa. En noggrann dokumentation är viktig bl.a. för att undvika utdragna handlägningsprocesser med ovisshet för den intagne och hans anhöriga som följd.

Jag vill även tillägga att det är en självklarhet att ett beslut om permission ska vara så tydligt utformat att den intagne vet vad han har att hålla sig till under permissionen.

Handläggning av ansökan om besökstillstånd för äldsta dottern

AA har anfört att han försökt få klarhet i skälen till att anstalten beslutat att hans äldsta dotter endast fick besöka anstalten om någon följde med henne. Kriminalvården har i sitt yttrande redogjort för att AA skriftligen frågat varför dottern behövde ledsagare för att besöka honom. Av yttrandet framgår att frågan besvarades skriftligen genom bl.a. hänvisning till bestämmelserna i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för fängelse. Det sagda tyder på att anstaltens beslut gällande besökstillstånd för AA:s äldsta dotter inte varit tillräckligt väl motiverade. Jag finner därför skäl att något utveckla myndigheternas motiveringsskyldighet.

Av kommentaren till 20 § förvaltningslagen framgår att beslutet måste göra det begripligt för parten vilka faktiska förhållanden som är avgörande, vilka rättsregler som är tillämpliga och hur myndigheten har resonerat på de punkter där meningarna kan gå isär. Vidare anges att det är ett elementärt krav att myndigheterna i sina beslut anger vilka föreskrifter som de grundar sina avgöranden på. Att motiveringen enbart består av en redovisning av tillämpliga föreskrifter är å andra sidan sällan tillräckligt. Av beslutet ska det gå att läsa ut vad som i det enskilda fallet varit avgörande för utgången (se Hellners/Malmqvist, Förvaltningslagen med kommentarer, tredje upplagan, 2010, sid. 237 f.).

Jag delar Kriminalvårdens bedömning att AA:s ansökan om att ledsagarkravet skulle tas bort när hans äldsta dotter fyllde 18 år, borde ha handlagts med större skyndsamhet. Anstalten förtjänar kritik för den långsamma handläggningen.

Permission för att besöka Västerås den 18 november 2011

Kriminalvården och AA har lämnat olika beskrivningar av det muntliga besked som gavs till AA gällande hans ansökan om permission till Västerås. Ytterligare utredningsåtgärder framstår inte som meningsfulla, och jag kan konstatera att det som framkommit inte utgör grund för kritik i denna del. Jag vill dock tillägga följande.

Jag har ingen invändning mot att Kriminalvården upplyser en intagne om den praxis som finns. Som Kriminalvården anfört i sitt yttrande måste det dock framgå att beskedet inte innefattar en bedömning av den aktuella ansökan. Kriminalvården måste också vara tydlig med att den intagne har möjlighet att lämna in sin ansökan i det ursprungliga skicket, för att därigenom i förlängningen få till stånd en dom-

stolsprövning av frågan. För tydlighets skull vill jag även betona att det inte finns något som hindrar att anstalten i ett fall som detta fattar ett beslut som inom Kriminalvården brukar benämnas "bifall med ändring". I AA:s fall hade anstalten t.ex. haft möjlighet att bevilja AA permission för att vistas i Västerås, men med den begränsningen att systemens bostad inte fick besökas. Jag noterar att anstalten vid ett senare tillfälle fattat ett beslut av denna innebörd.

Övrigt

Kriminalvården har i sitt yttrande konstaterat att det avseende flera åtgärder inte varit möjligt att närmare utreda vilken information AA fått eller när han fått sådan. Detta i kombination med AA:s beskrivning i anmälningarna tyder, enligt min mening, på att det funnits brister i anstaltens rutiner för information till intagna och för dokumentation av bl.a. händelser och omständigheter som är av betydelse för verkställigheten. Jag förutsätter att anstalten ser över sina rutiner i dessa avseenden.

Det som AA anfört i övrigt föranleder inte någon kommentar.

Ärendet avslutas.